

AHLAK VE YASAMA İLKELERİNE GİRİŞ

Introduction to Principles of Ethics and Legislation

Jeremy BENTHAM*

Çev.: Doç. Dr. Aysel DOĞAN**

AHLAK VE YASAMA İLKELERİNE GİRİŞ

BÖLÜM I

Fayda İlkesi

1. Doğa insanı *haz* ve *acının* egemenliği altına koymuştur. Ne yapmamız gerektiğini ve ne yapacağımızı onlar belirler. Bir yandan doğru ve yanlışın standardı öte yandan neden-sonuç zinciri onların tahtına bağlanmıştır. Bütün eylemlerimiz, söylediklerimiz ve düşüncelerimizde bizi onlar yönetir; onlara tabiiyetten kurtulmak için sarf ettiğimiz her çaba onları kanıtlamaya ve doğrulamaya hizmet edecektir.... [Fayda ilkesini] sorgulamaya girişen sistemler anlam yerine anlamsız seslerle, akıl yerine kaprisle ve aydınlık yerine karanlıkla uğraşır....

* Jeremy Bentham (1748–1832) Londra’da doğdu. Oxford Queen’s Kolejinden mezun olduktan sonra, hukuk alanında incelemelerde bulundu, fakat fiilen bir hukukçu olmadı. Onun yerine kendisini faydacılık ilkelerine dayanan ispatlanabilir ve açıkça anlaşılabilir bir yasal sistem tasarımına adanmıştı. Ününü 1789 yılında yayınladığı *Ahlâk ve Yasama İlkelerine Bir Giriş (An Introduction to the Principles of Morals and Legislation)* adlı yapıtıyla kazanan Bentham bu eserinden önce *A Fragment on Government* (1776) ve *A Comment upon the Commentaries* (1928 yılına kadar yayınlanmadı) adlı eserlerini kaleme almıştır. (Bu çalışma Jeremy Bentham’ın eserinin kısmi çevirisidir).

** Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.

Fakat bu kadar metafor ve söz sanatı yeterli: Ahlak bilimi bu araçlarla geliştirilemez.

2. Fayda ilkesi bu çalışmanın temelidir: dolayısıyla başlangıçta bu ilkeyle ne kast edildiğinin açık ve belirgin bir açıklamasını vermek uygun olur. Fayda ilkesiyle, her eylemin ilgili kesimin mutluluğunu artırma veya azaltma veya, ki bu da aynı anlama gelir, bu mutluluğu teşvik etme veya ona karşı olma eğilimine göre onaylayan veya onaylamayan ilke kast edilmektedir. Her türlü eylem diyorum. Ve dolayısıyla sadece belli bir bireyin her eylemi değil, fakat hükümetin her türlü karar eylemi.

3. Fayda sözcüğüyle yarar, avantaj, haz, iyi veya mutluluk (bütün bunlar burada aynı şeyi ifade eder) üretme veya (bu da aynı anlamı taşır) çıkarı söz konusu olan kesime zarar, acı, kötülük gelmesini veya bu kesimin mutsuz olmasını önleme eğilimi olan herhangi bir objedeki özellik kast edilir: eğer bu kesim toplum ise, toplumun mutluluğu; eğer belli bir birey ise o bireyin mutluluğu.

4. ... Toplum kendisinin üyeleri olarak onu oluşturan bireylerden oluşan kurgusal bir yapıdır. Toplumun çıkarı, öyleyse, nedir?—Onu oluşturan üyelerinin çıkarlarının toplamıdır.

5. Bireyin çıkarının ne olduğunu anlamadan toplum çıkarından söz etmek boşunadır. Bir şey bir bireyin toplam hazzına bir eklemede bulunma, veya, ki bu aynı anlama gelir, onun toplam acılarını azaltma eğiliminde ise bireyin çıkarını artırır veya çıkarınadır denir.

6. Bir eylem toplumun mutluluğunu artırma eğilimi onu azaltma eğiliminden büyükse fayda ilkesine, ya da kısaca faydaya (büyük ölçekte toplumun tamamı açısından) uygundur denir.

9. Bir insanın herhangi bir eylem ya da yasayı onaylaması veya onaylamaması, o eylem ya da yasanın toplumun mutluluğunu artırma veya azaltma eğilimine, veya, diğer bir deyişle fayda ilkelerine uygunluğu veya uygunsuzluğuyla belirleniyorsa o insan fayda ilkesinin bir partizanıdır, denilebilir.

10. Fayda ilkesine uyan bir eylem için ya her zaman yapılması ahlaki açıdan zorunlu bir eylem ya da en azından yapılmaması zorunlu olan bir eylem olmadığı söylenebilir. Ayrıca, bu eylemin yapılması gereken doğru bir eylem; en azından yapılmasının gerekli olduğunun yanlış olmadığı bir eylem olduğu söylenebilir: yani bu eylem doğru; en azından yanlış olmayan bir eylemdir. Bu şekilde yorumlandığında, ahlaki olarak zorunlu, doğru, ve yanlış, ve benzer diğer sözcüklerin bir anlamı vardır: başka türlü yorumlandığında ise, bu sözcükler anlamsızdırlar.

BÖLÜM II

Fayda İlkesine Zıt İlkeler

1. Eğer fayda ilkesi bizi her durumda yönetmesi gereken doğru ilkeyse, az önceki gözlemlerimize dayanarak, bu ilkedен her ne şekilde olursa olsun sapan ilke zorunlu olarak yanlış ilkedir diyebiliriz....

2. Bir ilke fayda ilkesinden iki şekilde farklı olabilir: 1. Sürekli bir biçimde ona karşıt olarak: bu *sofuluk* (ascetism) ilkesi denilebilecek ilke için söz konusu olan bir durumdur. 2. Bazen ona karşıt olarak ve bazen olmayarak olabildiği gibi: bu *sempati* ve *antipati* ilkesi denilebilecek diğer bir ilke için söz konusu olan bir durumdur.

3. Sofuluk ilkesi ile, fayda ilkesi gibi ilgili kesimin mutluluğunu artırma veya azaltma eğilimine göre, fakat fayda ilkesinin aksi yönünde, bir eylemi onaylayan veya onaylamayan ilkeyi kast ediyorum: mutluluğu azaltma eğiliminde olduğu kadar bir eylemi onaylayan; mutluluğu artırma eyleminde olduğu kadar onaylamayan.

5. Karmaşık versiyonlarıyla, sofuluk ilkesini benimseyen iki grup insan vardır; birinci grup ahlakçılar, öteki grup dinciler. Bu grupların sofuluk ilkesini benimsemelerinin ardındaki dürtüler, birbirlerinden farklı iki grup olduklarından, farklıdır. Önceki gruptakilerin dürtüsü gelecekteki haz umududur. Felsefi gururdan pay alma umudu: insanlar arasında şeref ve ün kazanma umudu. Sonraki gruptakilerin dürtüsü gelecekteki acı korkusudur: tapınma fantezisinin ürünü olan korku: aksi ve kinci bir tanrı tarafından gelecekte cezalandırılma korkusu....

6. Dini kesim, ancak, bu tutumunu felsefi kesimden çok daha ileriye taşımış görünmektedir: onlar daha tutarlı olarak ve daha az bilgelikle hareket etmişlerdir. Felsefi kesim hazzı lanetlemenin ötesinde pek bir şey yapmamıştır: dini kesim ise çoğu zaman acıyı bir hüner ve ahlaki görev sayacak kadar ileri gitmiştir. Felsefi kesim acıya karşı tarafsız bir tutum izlemenin ötesine nadiren geçmiştir: onlar acının kötülük olmadığını söylemişlerdir: [ama] acının iyi olduğunu söylememişlerdir. Onlar bütün hazları topluca kötülük olarak nitelendirmemişlerdir. Onlar sadece kaba saba dedikleri; yani organik olan ya da kökü organik hazlara dayananları lanetlemişlerdir: rafine [saf] hazları ise kutsal sayıp göklere çıkarmışlardır....

8. Sofuluk ilkesinin, ancak, taraftarlarınca şahsi eylemlerin bir kuralı olarak ne kadar sıcak karşılanırsa karşılanırsın, hükümet meseleleri söz konusu olduğunda, ciddi bir ağırlığının olmadığı görülmektedir.

10. Fayda ilkesine zıt ilkeler arasında bugün hükümet meselelerinde en etkili olanı sempati ve antipati ilkesi olarak adlandırılabilir. Sempati ve antipati ilkesi ile, belli eylemleri ilgili kesimin mutluluğunu artırma eğilimi ya da azaltma eğilimine dayanarak değil, fakat sadece bir insanın bu eylemleri onaylama veya onaylamama eğilimine dayanarak onları onaylayan veya onaylamayan ilkeyi kast ediyorum: bu onayı veya onaylamamayı kendisi için yeterli neden sayan ve dışsal (objektif) bir temel arayışına gerek olmadığını kast eden ilkeyi....

13. İnsan eylemleri kataloguna, hangisine onay verilmediği damgasının vurulacağını belirlemek amacıyla baktığınızda, duygularınıza danışmaktan başka bir şeye gereksiniminiz yoktur: içinizde kınama eğiliminde olduğumuz her ne bulursanız o şey bu nedenle yanlıştır....

BÖLÜM IV

Haz veya Acının Değerinin Ölçümü

1. Yasa koyucunun amacı hazzı artırmak ve acıları önlemektir; bu amaç için yasa koyucu onların her birinin *değerini* bilmelidir. Hazlar ve acılar onun kullandığı yegâne *araçlar* olduğundan, yasa koyucu bunların gücünü, ki bu da başka bir açıdan onların değeridir, dikkatlice incelemelidir.

2. Kendi içinde ve bir bireye olan ilişkisini göz önünde bulundurarak bir hazzın veya acının değerini incelersek, bunun şu dört koşula bağlı olarak az ya da çok olduğunu görürüz:

1. *Yoğunluğu.*
2. *Süresi.*
3. *Kesinliği veya belirsizliği.*
4. *Yakınlığı veya uzaklığı.*

3. Bunlar kendi başlarına düşünülüğünde bir hazzın veya acının değerini hesaplamak için göz önünde bulundurulması gerekli koşullardır. Fakat herhangi bir hazzın veya acının değeri bu haz veya acıya yol açan bir eylemin eğilimi hesaplamak için ele alındığında, iki yeni koşulu daha hesaba katmalıyız: bunlar,

5. Verimliliği, veya aynı türden bir duygu tarafından takip edilme olasılığı: yani, verimli bir haz aynı türden başka hazların muhtemelen kendisini takip edeceği hazdır; verimli bir acı aynı türden başka acıların muhtemelen kendisini takip edeceği acıdır.

6. Saflığı, veya zıt türden bir duygu tarafından takip edilmeme olasılığı: yani, *saf* bir *haz* acılar üretmesi muhtemel olmayan *hazdır*; *saf* bir *acı* hazlar üretmesi muhtemel olmayan *acıdır*.

4. Hazzın ve acının değerinin kendilerine atıfta bulunulan insan sayısına göre büyüklüğü veya küçüklüğü yedi koşula göre belirlenir: yani, önceki altı koşul;

Ve bir de;

7. Uzamı; yani, söz konusu *haz* ve *acıdan* etkilenen insanların sayısı.

5. Bir toplumun çıkarlarının kendisinden etkilendiği herhangi bir eylemin genel eğilimini hesaplamak için şu işlemleri takip edin. Çıkarlarının hemen o eylemden etkilenecek olan herhangi bir insandan başlayın; ve şunları hesaplayın,

1. İlk elde o eylem tarafından üretilecek olan her bir farklı hazzın değerini.

2. İlk elde o eylem tarafından üretilecek olan her bir acının değerini.

3. İlk *hazdan* sonra, o eylemin ürettiği her bir hazzın değerini. İlk hazzın verimliliği ve ilk acının saf olmayışı bundan ibarettir.

4. İkinden sonra o eylemin ürettiği her bir acının değerini. İlk acının verimliliği, ve ilk hazzın saf olmayışı bundan ibarettir.

5. Bütün hazların değerlerini bir tarafta, ve bütün acıların değerlerini diğer tarafta toplayın. Aradaki fark, eğer ağırlık tarafındaysa, bu eylemin söz konusu bireyin çıkarları açısından bir bütün olarak iyiliğe bir eğilimi olduğunu gösterir; eğer ağırlık *acı* tarafındaysa, bu onun bir bütün olarak kötülüğe bir eğilimi olduğunu gösterir.

6. Çıkarları söz konusu olan insan sayısını hesaplayın; ve yukarıdaki işlemi her biri için tekrarlayın: Eylemin her bir birey açısından bir bütün olarak eğiliminin iyi olması durumunda, iyi olmanın derecelerini gösteren sayıları toplayın: bunu bir bütün olarak bu eylemin kendisi için iyiliğe eğilimi olduğu her insan için tekrarlayın: bunu bir bütün olarak bu eylemin kendisi için kötülüğe eğilimi olduğu her insan için tekrarlayın: Aradaki *fark*, ağırlık *haz* tarafındaysa eylemin söz konusu bireylerin toplam sayısı veya toplum açısından genel iyilik eğilimini verir; eğer ağırlık *acı* tarafındaysa, aradaki fark eylemin aynı topluluk açısından genel kötülük eğilimini verir.

6. Bu işlemin her ahlaki yargı, veya her yasal veya hukuki işlem için katı bir biçimde orijinal olarak takip edilmesi beklenmemektedir. Ancak, bu işlem her zaman göz önünde bulundurulabilir....

8. Ahlaksal hesabın bu kuramı, ne yeni ne de temelsizdir; hiçbir zaman açık bir biçimde kullanılmasa da, o pratikte her zaman uygulanmıştır, en azından insanların çıkarlarının ne olduğunu çok net bir biçimde bilindiği her durumda. Bir mülk bir toprak parçası, örneğin, değerini nerden alır? Ondan elde edilen hazdan ve her türlü acılardan kurtulmasına yardım etmesinden. Fakat böyle bir mülkün değerinin evrensel olarak bir insanın ona sahip olma süresine göre; onun elde tutulup tutulmayacağına kesin olup olmadığına göre; ve sahip olunduğu sıradaki yakınlığı veya uzaklığına göre yükseldiği veya düştüğü anlaşılmaktadır....

BÖLÜM VI

Duyarlılığı Etkileyen Koşullar

1. Acı ve haz insanın zihninde bazı nedenlerin sonucu olarak ortaya çıkar. Hazzın ve acının miktarı, ancak, nedene paralel olarak artmaz, diğer bir deyişle nedenin kuvvetiyle doğru orantılı değildir....

2. Belli bir kuvvetteki bir nedenin uygulanmasıyla herhangi bir insanın belli bir miktarda hissettiği haz veya acı eğilimine o insanın duyarlılığının derecesi veya kuantumu denir....

3. Fakat aynı zihinde belli acı ve haz nedenleri başka bazı acı veya haz nedenlerinden daha fazla acı ve haz üretir; ve bu oran farklı zihinlerde farklı olur. Herhangi bir insanın böyle iki nedenden etkilenme eğiliminin, başka bir insanın aynı iki nedenden etkilenme oranından farkına o insanın duyarlılığının niteliği veya meyli denir. Bir insan, örneğin, tatla ilgili hazlardan çok etkilenir; başka biri ise sesle ilgili hazlardan....

4. Bir hazzın veya acının nedeni olarak işlev gören herhangi bir olaya, tahrik edici neden denebilir....

5. Bir insanın tahrik edici bir neden sonucu tecrübe ettiği haz veya acı miktarı sadece o nedene bağlı belli ölçüde başka koşul veya koşullara bağlıdır: bu koşullara, her ne iseler, *duyarlılığı etkileyen koşullar* denir.

6. Bu koşullar farklı tahrik edici nedenleri farklı şekilde etkiler.... Fakat şimdilik bu detaya girmeden bir tahrik edici nedeni herhangi bir şekilde etkileyen bütün koşulları bir araya toplamak faydalı olabilir. Bu koşullar şunlardır: 1. Sağlık. 2. Kuvvet. 3. Sağlamlık. 4. Fiziksel yetersizlik. 5. Bilginin miktarı ve niteliği. 6. Entelektüel yetilerin gücü. 7. Zihnin sağlamlığı. 8. Zihnin sebatkârlığı. 9. Eğilim çizgisi. 10. Ahlaki duyarlılık. 11. Ahlaki eğilimler. 12. Dini duyarlılık. 13. Dini eğilimler. 14. Sempatik duyarlılık. 15. Sempatik eğilimler. 16. Antipatik duyarlılık. 17. Antipatik eğilimler. 18. Delilik. 19. Alışık olunan meşgaleler. 20. Maddi koşullar. 21.

Sempati yönündeki bağlantılar. 22. Antipati yönündeki bağlantılar. 23. Temel fiziksel yapı. 24. Temel zihinsel yapı. 25. Cinsiyet. 26. Yaş. 27. Rütbe. 28. Eğitim. 29. İklim. 30. Soy. 31. Hükümet. 32. Dini inanç.

28. ... Her insanın orijinal yapısı veya dokusunda, ona karışan bütün [dış] müdahalelerden bağımsız olarak, o insanı fiziksel haz veya acı üreten nedenlerden başka bir insanın onlardan etkilendiğinden farklı olarak etkilenmesine maruz kılan bir şeyin var olduğu evrensel olarak üzerinde anlaşılabilir bir şey gibi görünüyor. Dolayısıyla insanın duyarlılığını etkileyen koşullar kataloguna o insanın vücudunun orijinal veya temel yapısını, dokusunu, oluşumunu veya fiziksel yaratılışını ekleyebiliriz.

29. Bunu takiben, her insanın orijinal yapısı veya dokusunda bütün dış ve müdahaleci koşullardan ve hatta o insanın temel fiziksel yapısından bağımsız olarak, o insanı aynı tahrik edici nedenlerden başka bir insanın etkilenmesinden farklı olarak etkilenmesine maruz bırakan bir şeyin var olduğu üzerinde oldukça hem fikir olunan bir konudur. Dolayısıyla, bir insanın duyarlılığını etkileyen koşullar kataloguna, onun zihninin orijinal veya temel yapısını, dokusunu veya zihninin yaratılışını ekleyebiliriz.

33. Fiziksel duygular zihnin yaratılışının [mizacının] olası göstergeleri olarak kabul edilir. Fakat bu göstergeler kesin olmaktan uzaktır. Bir insan, örneğin, hiç keder hissetmeden de kederin dışsal görüntülerini sergileyebilir. Davranışı sıradan bir zalimlikten daha fazlasını gösteren bir kalbe sahip olan Oliver Cromwell gözyaşlarını akıtırken bariz bir şekilde cömertti. Pek çok insan gerçekte çok az bir hisle duyarlılığın dış görünüşlerini sergileyebilir....

44. Bu koşulların hepsi şu veya bu nedenle katalogda yer almayı hak etmesine rağmen, hepsinin pratikte eşit yararının olmadığı gözlemlenecektir. Bu koşulların farklı maddeleri farklı tahrik edici nedenlere uygulanır. Bunlardan aynı tahrik edici nedenin sonucunu etkileyenlerden bazıları bireylerin bütün kategorilerine, bütün bireylere aynı şekilde uygulanır; bütün bireylere uygulanabilir olduklarından aralarında belirgin bir derece farkı yoktur. Bunlar doğrudan ve oldukça tam bir biçimde yasa koyucu tarafından sağlanabilir. Bu fiziksel yetersizlik ve delilik gibi temel ve cinsiyet, belki yaş, rütbe, iklim, soy ve dini inanç gibi ikinci derecedeki koşullar için söz konusudur. Diğerleri, bireylerin bütün kategorilerine uygulanırsa da, farklı bireylere uygulanışlarında sınırsız bir derece çeşitliliğine tabidirler. Bunlar yasa koyucu tarafından tamamen sağlanamazlar ... fakat onların varlığı her çeşit durumda test edilebilir olduğundan ve yer alma dereceleri ölçülebilir olduğundan, yargıç veya söz konusu bireylerin kendilerine bildirildiği başka bir icra mercii tarafından sağlanabilirler. Bu şu koşullar için söz konusudur; 1. Sağlık koşulu, 2. Bazı çeşitlerinde kuvvet koşulu, 3. Nadiren sağlamlık koşulu: daha da nadir olarak bilginin miktarı ve niteliği, entelektüel yetilerin gücü, zihnin sağlamlığı veya dayanıklılığı koşulları....

BÖLÜM XIII

Cezayı Gerektirmeyen Durumlar

1. Bütün yasaların ortak genel amacı toplumdaki toplam mutluluğu artırmaktır veya artırmak olmalıdır; ve dolayısıyla ilk elde bu mutluluğu azaltacak her şeyi mümkün olduğunca ortadan kaldırmaktır: diğer bir deyişle, yanlış edimi dışlamaktır.

2. Fakat cezanın kendisi tamamen bir yanlış edimdir: bütün ceza kendi içinde bir kötülüktür. Fayda ilkesine göre, ceza kabul edilecekse bile, daha büyük bazı kötülükleri ortadan kaldırmayı vaat ettiği sürece kabul edilmelidir.

3. Dolayısıyla, açıktır ki aşağıdaki durumlarda ceza verilmemelidir.

1. *Yersiz* olduğunda; önleyeceği bir yanlış edim yoksa;

eylem bir bütün olarak yanlış değilse.

2. *Etkisiz* olduğunda; yanlış edimi önleyemeyecekse.

3. *Kârlı* değilse, veya çok pahalıysa; ürettiği yanlış edim önlediğinden büyük olursa.

4. *Gereksiz* olduğunda: Yanlış edim onsuz önlenabilir veya kendiliğinden ortadan kalkabilir olduğunda: yani, [önlemek] daha ucuza mal olacaksa.

BÖLÜM XVII

Ceza Hukukunun Sınırları

1. ... Şimdi bir kusur (offence) yasaklanan bir eylemdir veya (bu aynı anlama gelir) yasa tarafından emredilene aykırı olan eylemdir: ve yasaklama ve emretmeye ek olarak yasa ne için kullanılır? ... Kusurlarla uğraşmanın yöntemleriyle ilgili ve bazen ağır ceza, bazen de ceza hukuku olarak adlandırılan hukuk dalı evrensel olarak bir bütün halinde yaşamayı oluşturan iki daldan biri olarak görülmektedir; medeni denilen hukuk dalı diğeridir. Bu iki hukuk dalı arasında çok yakın bir ilişki olduğu yeterince açıktır; öyle yakın ki, onları birbirinden ayıran çizgiyi belirlemek hiç kolay değildir. Bu durum belli bir dereceye kadar tüm yasama faaliyeti (medeni ve ceza hukuku dalları ile birlikte) ve özel ahlak arasındaki ilişki için de aynıdır....

2. Etik büyük bir doğruluk payıyla, insanların eylemlerini çıkarları söz konusu olan kesim adına mümkün en büyük miktarda mutluluğu üretmeye yöneltme sanatı olarak tanımlanabilir.

3. Öyleyse bir insanın yönlendirme gücü olduğu eylemleri nelerdir? Onlar ya bir insanın kendi eylemleridir, ya da başka ajanların eylemleridir. Etik bir insanın kendi eylemlerini yönlendirme sanatı olarak, kendini yönetme sanatı veya özel etik olarak nitelendirilebilir.

4. Peki, insanın yönetiminin etki alanında olan, mutluluğa duyarlı diğer ajanlar nelerdir? Bunlar iki türdür:

1. Şahıs olarak nitelendirilebilecek diğer insanlar.

2. Çıkarlarının eski hukukçuların duyarsızlığı nedeniyle ihmal edilmesinden *objeler* sınıfına ait gibi görülen hayvanlar. Diğer insanlarla ilgili olarak, yönetme sanatıyla onların eylemlerini yukarda sözü edilen amaca yönlendirme sanatını kastederiz veya fayda ilkesine dayalı olarak kastetmemiz gerekli yegâne şey şudur: ki bu kendini gösterdiği tedbirlerde sürekli bir doğaya sahip olduğu sürece genellikle *yasama* adını alır; geçici bir karaktere sahip olup günün gerekleriyle belirlenenin *idare etme* sözcüğüyle anılması gibi.

6. Genel olarak etik söz konusu olduğunda, bir insanın mutluluğu, ilk önce kendisini ilgilendiren davranışlarından başka bir şeye bağlı olmayacaktır; daha sonra, onunla ilgili olanların mutluluğunu etkileyebilen davranışlarına bağlı olacaktır. İnsanın mutluluğu ilk önce bahsedilen davranışlarına bağlı olduğu sürece, mutluluğu *kendisine karşı (ahlâki) yükümlülüğüne* bağlıdır denir. Ahlâk için, o zaman, bu açıdan insanın eylemlerini yönlendirme sanatı olduğu sürece, bireyin kendine karşı görevlerini yerine getirme sanatıdır denebilir: ve görevinin bu kısmını (eğer görev olarak adlandırılacaksa) yerine getirmekle ortaya koyduğu nitelik sağduyu niteliğidir. Bir insanın kendisinin ve çıkarları söz konusu olan başkası veya başkalarının mutluluğu onunla ilgili olanların çıkarlarını etkileyen davranışlarına bağlı olduğu sürece, bu mutluluğun o insanın başkalarına karşı yükümlülüğüne; veya antik sayılabilecek bir deyim kullanırsak, onun *komşusuna karşı yükümlülüğüne* bağlı olduğu söylenir. Ahlâk için, o zaman, bu açıdan bir insanın davranışını yönetme sanatı olarak, bireyin komşusuna karşı ahlâki yükümlülüğünü yerine getirme sanatı denir.

8. Özel ahlâkın amacı mutluluktur: ve yasamanın da bundan başka amacı olamaz. Özel ahlâk her üyesinin, yani söz konusu olabilecek herhangi bir toplumun her üyesinin mutluluğu ve eylemleri ile ilgilenir: ve yasamanın da bundan başkasıyla ilgilenmesi söz konusu olamaz. Şu an'a kadar, öyleyse, özel hukuk ve yasama sanatı el ele gitmektedir. Göz önünde bulundurdukları veya bulundurmaları zorunda oldukları amaç aynı doğaya sahiptir. Onların mutluluğunu göz önünde bulundurmaları gereken insanlar, aynı zamanda

davranışını yönlendirmede ilgilendikleri insanlar tamamen aynıdır. Yakından bilmeleri gerekli olan eylemlerin kendileri bile *büyük ölçüde* aynıdır. Aralarındaki fark öyleyse nereden gelmektedir? Şundan gelmektedir ki, yakından bilmeleri gereken eylemler, büyük ölçüde olsa da, *mükemmel olarak* ve *tamamen* aynı değildir. Tek başına bir bireyin davranışını kendisi ve kendi-akranı olan yaratıkların mutluluğunu üretmesine yönlendirmesi gereken hiçbir durum yoktur: fakat yasa koyucunun (en azından doğrudan bir şekilde, ve belli *bireysel* eylemlere hemen uygulanan cezalandırma aracılığıyla) toplumun birkaç başka üyesinin davranışını yönlendirmeye girişmemesi gereken durumlar vardır. Kendide dahil bütün topluma faydalı olmayı vaat eden her eylemi her birey icra etmelidir: fakat yasa koyucunun onu icra etmeye mecbur kılması gerekli böyle her eylem için bu söz konusu değildir. Kendide dahil, bütün topluma zararlı olmayı vaat eden her eylemden her birey sakınmalıdır: fakat yasa koyucunun onu kendini sakınmaya mecbur kılması gerekli her eylem için bu söz konusu değildir.

9. [Ahlâkı hukuktan ayırt eden] çizgi öyleyse nerede çizilecektir?— Bunun detayına girmeyeceğiz. İşimiz ahlâkın karışması ve yasamanın (en azından doğrudan bir şekilde) karışmaması gereken durumlar hakkında bir fikir vermektir. Yasama doğrudan bir şekilde müdahale ettiğinde bu cezalandırma yoluyla olmalıdır. Şimdi, cezalandırmanın siyasal olarak onaylanan müeyyide anlamında, uygulanmaması gereken durumlardan zaten söz edildi. Öyleyse, yasamanın karışmaması gerekirken, özel ahlâkın karışması gereken durumlar varsa, bu durumlar iki sanat veya bilim dalının sınırlarını ortaya koymada işe yarayacaktır. Bu durumlar hatırlanabileceği gibi dört çeşittir: 1. Cezanın temelsiz olduğu durumlar. 2. Cezanın etkisiz olduğu durumlar. 3. Cezanın kazançlı olmadığı durumlar. 4. Cezanın gereksiz olduğu durumlar....